

5 raons per aprendre durant tota la vida

 *el diari
de l'educació*
.....
RECURSOS EDUCATIUS

Maria Jesús Comellas Carbó

5 raons per aprendre durant tota la vida

**Vèncer les barreres i obrir
oportunitats**

Octaedro
Editorial

COL·LECCIÓ: Recursos educatius

SÈRIE: El diari de l'educació

TÍTOL 7: *5 raons per aprendre durant tota la vida. Vèncer les barreres i obrir oportunitats*

Primera edició: novembre de 2018

© Maria Jesús Comellas Carbó

© d'aquesta edició:

Editorial Octaedro, S.L.

C. Bailèn, 5 – 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02

octaedro@octaedro.com

www.octaedro.cat

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes a la llei. Dirigeixi's a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-17667-01-6

Dipòsit legal: B. 26.608-2018

Realització i producció: Editorial Octaedro

Disseny de la coberta: Tomàs Capdevila

Impressió: Prodigitalk

Impressió sobre paper ecològic, certificat FSC

Impressió a la UE – *Printed in EU*

Breu relat històric de l'aprenentatge durant tota la vida

La intenció d'aquest breu relat històric és mostrar que les experiències de l'educació d'adults i l'interès per aprendre al llarg de la vida ve de lluny i, també, fer referència a determinades accions i experiències que hi ha hagut al llarg de la història. Així i tot, cal dir que no s'ha seguit la mateixa trajectòria en tots els països.

Una primera idea amb relació a la formació d'adults va sorgir amb la Il·lustració (de finals del segle xvii al segle xviii), que amb la seva noció de progrés i dels ideals igualitaris de la Revolució Francesa va promoure l'extensió de l'educació bàsica a sectors socials amplis exclosos fins aleshores. Així van sorgir les escoles populars; primerament, les Sunday Schools de Robert Raikes i, més endavant, els cercles de formació dels obrers i menestrals amb l'objectiu de formar ciutadans.

Per tant, es va valorar la necessitat d'oferir aprenentatges bàsics a persones adultes que havien tingut una escolarització de curta durada o persones que arribaven a llocs on necessitaven uns coneixements diferents dels que tenien i que els eren imprescindibles per arrelar-se al nou indret on s'instal·laven i poder accedir al món laboral. En aquest sentit, es parlava, sobretot, de l'educació per a les persones que no tenien la formació elemental que es rebia a l'edat escolar, majoritàriament l'alfabetització i l'ensenyament de rudiments tècnics.

A França, l'informe que Condorcet presentà a la Convenció l'any 1792 posà, per primera vegada, el problema com a afer públic i defensà que no s'havia d'instruir i educar només durant les primeres etapes de la vida, sinó que s'havia d'afavorir l'aprenentatge de les persones adultes com a base de la democràcia i el progrés. La primera Internacional Obrera hi dedicà especial atenció i fundà, el 1866, la Ligue d'Enseignement, que tingué centres en moltes ciutats franceses i fou un instrument de formació de la classe obrera. A Dinamarca, Grundtvig fundà la primera organització d'escoles populars destinades als camperols. A Anglaterra el 1811 començaren a funcionar les Adults Institutions.

Altres formes d'aquest moviment d'educació popular foren les universitats populars a Holanda, Alemanya, etc.; l'Institut d'Educació de Treballadors a Suècia i a Anglaterra, i xarxes de biblioteques populars als Estats Units i a molts països europeus. A Catalunya i al País Basc hi va haver les escoles d'arts i oficis a partir del segle XVIII, i durant la segona meitat del segle XIX es van crear molts ateneus obrers que contribuïren a la tasca de formació cultural i política de la classe obrera. En l'aspecte teòric, foren remarcables els estudis sobre la capacitat d'aprenentatge dels adults fets al començament del segle XX.

Als Països Catalans, la Diputació de Barcelona va crear l'Escola de la Dona (1883), on s'ensenyava «moda i confecció per a dones per guanyar-se la vida». També va ser pionera en aquest camp l'acció de la Mancomunitat (1914-25) a favor de l'ensenyament professional: va crear l'Escola Tècnica d'Agricultura, l'Escola Industrial, l'Escola del Treball, l'Escola de Bibliotecàries, etc. Després del franquisme, l'educació d'adults passà a ser competència del govern català, adscrit al Departament d'Ensenyament (tot i que durant uns anys depengué de Benestar Social), i es va crear la Subdirecció General de Formació de Persones Adultes. Hi havia escoles d'economia domèstica, escoles de la llar on bàsicament assistien dones que no havien pogut anar a l'escola i nenes.

Poc abans de la Segona Guerra Mundial es posaren en moviment moltes tècniques d'aprenentatge per tal d'arribar a la gent: teatre, ràdio, estatges, sessions d'estudis, etc.; es van editar obres especials i, el 1949, la UNESCO organitzà la Conferència Internacional d'Educació d'Adults a Elsinor (Dinamarca), el 1960 la Conferència d'Educació d'Adults a Montreal (Quebec, Canadà) i el 1997, a Hamburg (Alemanya), la CONFINTEA V, que és la primera conferència on participen a més dels estats les organitzacions del món associatiu i es recupera, enforteix i es torna a parlar de l'aprenentatge al llarg de la vida.

Aquest petit repàs ens mostra que aquesta qüestió té un gran recorregut històric, no tan sols des del punt de vista de l'aprenentatge que afavoreix el desenvolupament individual, sinó també per les repercussions que té en l'àmbit social com a forma de progrés, de cultura i de desenvolupament de la comunitat.

A partir de la Declaració dels Drets Humans (1948, article 26), la Declaració Universal dels Drets dels Infants (1959 article 28), la Constitució espanyola (1978, article 27) i l'Estatut de Catalunya (2006, article 21), s'ha fet explícit que l'educació és un dret universal. A tot aquest marc legal s'hi afegeix el *Llibre blanc de l'educació d'adults* i les lleis autonòmiques de formació d'adults que a Catalunya es va aprovar el 1991 i que, malgrat ser una proposta innovadora, mai ha estat aplicada. Aquest ha estat un punt d'inflexió del procés d'anàlisi i reflexió sobre els diferents aspectes que comporta aquest dret, ja que implica l'obligatorietat política, tant per part dels estats com de les institucions públiques de proximitat i de les institucions que estan implicades directament en l'educació, de garantir que arribi l'acció educativa a tota la població.

L'any 1996, Jacques Delors, a l'informe *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*, deia que els quatre pilars de l'educació són: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure ple-gats i aprendre a ser. Aquesta idea s'ha aplicat especialment amb relació a l'aprenentatge escolar, allargant el període de

l'educació obligatòria fins als 16 anys al nostre país i fins als 18 en altres.

En aquest moment, en què l'escolaritat és un dret universal per a totes les criatures, es demanen nous enfocaments per posar èmfasi i donar valor al fet que tothom té dret a aprendre i pot aprendre, i per poder trobar formes apropiades al nou context en què ens trobem. Cal prevenir les dificultats i experiències negatives en les primeres edats, com si fossin un tema individual i inevitable, per tal de no perpetuar unes desigualtats que poden tenir l'origen en determinades circumstàncies socials i econòmiques.

Passats els 16 anys l'aprenentatge continua sent necessari per obtenir una formació que es professionalitza i que és reconeguda amb una titulació. Malauradament, però, no és tan evident que es generin actituds i motivacions per aprendre durant tota la vida, de maneres diferents, en contextos diferents, entre persones diferents i amb objectius diferents. És cert que s'han produït millores perquè l'escola respecti la diversitat de l'alumnat, però, tot i això, encara són insuficients.

Perquè això sigui possible és necessari deixar de fer referència únicament a l'aprenentatge curricular i d'habilitats bàsiques i centrar-se fonamentalment en la necessitat i interès que totes les persones continuïn l'aprenentatge al llarg de tota la vida.

Aquesta idea, com hem vist, no és nova i en aquests moments es planteja amb més contundència arran dels canvis de la societat de la comunicació i informació, de la longevitat de tota la població i de la necessitat creixent de tenir un aprenentatge continuat per afavorir un desenvolupament superior d'unes competències imprescindibles per viure en el món actual, evitar l'exclusió i garantir l'autonomia i la qualitat de vida de totes les persones durant tota la vida.

Cal aprendre a gestionar els canvis i, per això, cal continuar aprenent, però el repte és, des de fa anys, revisar, amb més profunditat, els factors que ho afavoreixen o ho dificulten: actituds, oportunitats, ofertes... que puguin ser valorades

i permetin constituir-se en una pràctica habitual al llarg de la vida. Sols serà possible si es continua l'anàlisi d'un tema que ha estat un repte des de fa molts anys.

Cal continuar fent un debat seriós sobre els itineraris de formació i les pràctiques quotidianes en els centres educatius per aconseguir que puguin ser una oportunitat per a tota la població com a bagatge cultural imprescindible per estar en el món i afavorir, de manera clara, que tota persona pugui seguir un procés d'aprenentatge satisfactori que li permeti seguir aprenent.

És evident que el fet que no calgui saber o no aprendre no té cabuda en el discurs social, si més no des de la teoria, però el que no està tan clar és com es pot fer que aquest dret universal sigui una necessitat per a tota la població i, especialment, durant tota la vida. Per aconseguir-ho cal potenciar nous aprenentatges i sobretot actituds i interès per trobar respostes a les preguntes i l'oportunitat per fer-ne de noves durant tota la vida, i és que el fet de poder accedir a tanta informació fa que no sempre sigui fàcil seguir el procés perquè aquesta gran quantitat de dades es transformin en coneixement i sabers.

La consciència de la necessitat de no quedar fora de la societat ha afavorit que es parli de l'aprenentatge d'una forma espontània, com un procés que, de manera quasi òbvia i molt natural, les persones han de fer. Així, es produeixen comentaris com ara «Què en saps?», «Què saps fer?», «Que m'ensenyes com?», «Qui te n'ha ensenyat?», que mostren que hi ha molts tipus d'aprenentatges i tots han de tenir el seu espai i importància. Uns deriven de les experiències, com ara els de les persones de més edat, que han acumulat molts coneixements i han fet molts aprenentatges que ni estan programats ni es poden fer de manera teòrica, sinó que tan sols s'adquireixen vivint i compartint-los en el marc de la vida pràctica. Altres s'han produït navegant per Internet, fent preguntes a una persona de la feina o potser fins i tot durant una conversa amb un adolescent.

Cal, finalment, canviar la idea que aprendre al llarg de la vida és una decisió personal i no social o col·lectiva, i això exigeix fer una revisió dels discursos i pràctiques que potser allunyen moltes persones d'aquesta idea o que la distorsionen. El procés per arribar a veure'n la importància ha estat llarg, i llarg és el camí que s'ha d'anar fent, encara, per millorar les accions actuals.

Aquesta és la proposta que fem. De mica en mica mirarem de donar algunes raons que expliquin aquesta i altres preguntes mentre es posen en evidència, també, les barreres o entrebancs que cal evitar per no reproduir un enfocament discriminatori o massa rígid.

Sobre l'autora

Maria Jesús Comellas Carbó és professora emèrita de la Universitat Autònoma de Barcelona i col·laboradora de diversos mitjans de comunicació de premsa, ràdio i televisió.

Actualment du a terme diferents projectes dins els Espais de Debat Educatiu (Diputació de Barcelona), amb la participació de persones de diferents generacions i perfils. Un d'aquests projectes, que realitza a la Universitat Autònoma de Barcelona (<http://Xec3.grode.org>), promou que persones sèniors desenvolupin funcions de mentoria en el marc dels treballs de recerca de l'alumnat de batxillerat o de grau, aportant els seus sabers i experiència, fet que les porta a vincular-se amb diferents universitats i centres de secundària.

Amb aquest projecte s'amplien les oportunitats de l'alumnat perquè elabori el treball amb una amplitud temàtica més gran i perquè disposi de la visió i l'experiència de la persona sènior. Per al professorat representa un suport i una oportunitat per contrastar coneixements. Quant a la persona sènior, se li dona un reconeixement i s'evita l'edatisme, és a dir, l'atribució d'estereotips per raons d'edat.

És autora de nombrosos llibres relacionats amb la prevenció de la violència escolar i amb l'educació dins el context familiar, escolar i social. Un dels darrers és *Generación sénior y mentoria. Construir conocimiento mediante relaciones multigeneracionales*, publicat per Octaedro (Barcelona, 2017).

Índex

Breu relat històric de l'aprenentatge durant tota la vida	7
1. Aprendre per no deixar-se guanyar per les desigualtats viscudes	13
Les barreres simbòliques a l'aprenentatge al llarg de la vida	13
Algunes falsedats que determinen actituds i desanimen	15
La intel·ligència, el talent, la capacitat... ens ve de naixement	15
«Si t'hi dediques, pots»: és qüestió d'esforç	17
«No serveixes per estudiar» llavors, no es pot saber ni aprendre?	18
Antecedents: història personal influenciada per les actituds i el context. Incidència en l'aprenentatge	20
La mirada personal: identitat, trajectòria i experiències professionals	22
La mirada de l'entorn de proximitat: confiança, estimulació i expectatives	23
La mirada social: prestigis/desprestigis i desigualtats acumulades	24
Perspectiva de gènere: trajectòria personal familiar, formació, professió	25
L'edat: una clara oportunitat si no hi ha desconfiança	27

2. Aprendre des que naixem és tan important com viure	29
Idees bàsiques sobre aprendre al llarg de la vida	30
Aprendre no és només estudiar	33
Aprendre vivint és tan inevitable i necessari com menjar i respirar	34
Què es pot aprendre. Diversitat d'aprenentatges.	
Entorns institucionals o no institucionals	35
Educació i aprenentatge formal en l'etapa obligatòria i postobligatòria	37
Altres tipus d'aprenentatge: no formal, informal i incidental/accidental o casual	37
Aprenentatge no formal, organitzat per les institucions	38
Aprenentatge informal	39
Aprenentatge incidental/accidental/casual	40
Amb qui es pot aprendre durant tota la vida:	
la importància de les relacions interpersonals	41
Aprenentatge entre iguals: importància, valor i fortalesa des de les primeres edats	41
Aprenentatge amb especialistes i professionals: ampliació específica	43
L'autoaprenentatge: una oportunitat a potenciar	45
L'aprenentatge entre generacions	45
Com s'aprenen i es teixeixen els coneixements: transversalitat i intergeneracionalitat	48
3. Aprendre per poder ampliar: qui som, on som, què pensem i què sabem	51
Autoimatge de l'etern aprenent: confiança en les pròpies competències	53
Condicions personals per aprendre: actituds, curiositat, preguntes, interessos	55
L'actitud: predisposició com a punt de partida	55
La motivació, la curiositat, la il·lusió i la satisfacció per aprendre	57

La responsabilitat d'aprendre, perseverança i repercussions dels coneixements adquirits	59
Condicions del procés: aprendre, desaprendre i reaprendre	61
4. Aprendre per estar en el món i tenir qualitat de vida.	63
Aprendre a qui beneficia? Influenciar i ser influenciat	63
Petites pinzellades de les ciències per continuar aprenent	64
El punt de vista mèdic	65
El punt de vista sociològic	67
El punt de vista pedagògic	68
El punt de vista psicològic	70
El punt de vista neurocientífic	71
El punt de visita terapèutic i assistencial	73
Idees que eviten estereotips (edatisme) i pèrdua d'identitat: aprenentatge satisfactori.	75
5. Aprendre per no deixar passar cap oportunitat: espais i temps a la carta.	79
Activitats amb iniciativa personal per aprendre individualment o en grup	79
Oportunitats de l'entorn per aprendre:	
institucions, teixit associatiu i societat civil.	82
Institucions públiques que motiven a aprendre amb propostes variades	83
Centres culturals, centres cívics, ateneus, biblioteques i casals	85
Teixit associatiu	87
Algunes formes de teixit associatiu: entitats i associacions sense ànim de lucre	88
Altres iniciatives associatives: ateneus, clubs, casinos i centres excursionistes.	90
Altres iniciatives per compartir aprenentatges: llibreries, centres específics, etc.	91

Festes escolars, festes majors, festes del barri, festes temàtiques	92
Programes institucionals estructurats: centres educatius, col·legis professionals, universitats	93
APS (aprenentatge servei)	94
Idees i objectius educatius amb les famílies	94
Col·legis professionals.	96
Les universitats: Universitat a l'abast, extensió, aules, conferències i altres iniciatives	96
Una nova perspectiva: aprendre aportant els sabers, els coneixements i les experiències	101
Context de la proposta.	104
La mentoria: una fórmula satisfactòria d'intercanvi de sabers i experiències	106
Objectius específics per a cada context o institució	108
Per al sistema educatiu i les institucions de formació.	108
Per al context social	109
Objectius específics per a les persones	109
Canvis d'actituds i valoracions: els punts de vista personals.	110
Per a la generació jove.	110
Per a la generació sènior	111
Per a les generacions intermèdies: la família, el professorat i els professionals	111
Canvis d'actitud i valoracions: els punts de vista col·lectius	111
Balanç global	112
Bibliografia	115
Agraïments	117
Sobre l'autora	119